

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนการศึกษาชาติ แผนพัฒนาการศึกษา นโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวง และนโยบายกรม ต่างมุ่งเน้นการจัดการศึกษา "เพื่อชีวิตและสังคม" มุ่งให้เยาวชนของชาติคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีคุณธรรม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ พึ่งตนเองและเห็นแนวทางการประกอบอาชีพ ดังนั้นเมื่อแปลงแผนและนโยบายไปสู่การปฏิบัติในรูปของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาซึ่งได้กำหนดรายวิชาต่าง ๆ แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่เรียนจากรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในลักษณะบูรณาการตามความมุ่งหมายของหลักสูตรคือ การจัดโครงการส่งเสริมอาชีพอิสระ เพื่อเป็นการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน ซึ่งโครงการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ความรู้ ทักษะหลายด้านประกอบกัน เช่น การคำนวณ การเงินและบัญชีการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย การประดิษฐ์ การจัดการ เหล่านี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตจริงเมื่อจบจากโรงเรียนไปแล้ว โดยรู้จักทำงานกับคนอื่น รู้แหล่งประกอบการ รู้จักคิดแก้ปัญหา รู้จักสร้างงานเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมในสังคม

พะยอม (2530) กล่าวว่าในการพัฒนาการเรียนการสอนจำเป็นต้องสร้างโครงสร้างการบริหารงานและประสานงานระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อร่วมมือกันส่งเสริมทางด้านอาชีพของเยาวชนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษา ควรมุ่งส่งเสริมให้เกิดรายได้จากผลผลิตของการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพให้สามารถสำรวจข้อมูลทางอาชีพ รู้จักวางแผน และสามารถเลือกประกอบอาชีพระหว่างเรียนให้เหมาะสมกับตน สภาพของเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น ทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการสถานประกอบการต่าง ๆ ได้

อธิบดีกรมสามัญศึกษา ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เคยกล่าวว่า อาชีพอิสระและอาชีพรับจ้างสำหรับการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา มักจะสอนให้เด็กจบไปเป็นลูกจ้าง

เป็นส่วนใหญ่ว่า การสอนให้คนเป็นลูกจ้างนั้นยากกว่าการสอนคนให้เป็นนายจ้าง เพราะอาชีพลูกจ้างจะถูกระบอบคุณสมบัติที่ใช้เวลาฝึกฝนและเตรียมตัวนาน และตลาดแรงงานที่จะรับนั้นมีน้อย หากทุกคนมองว่าการทำมาหากิน เป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิชาที่เกี่ยวกับชีวิตจริงแล้วการสอนวิชาอาชีพจะต้องไม่สอนอย่างเดียว แต่ต้องให้ลงมือปฏิบัติจริงด้วย โดยต้องไม่พยายามให้ติดอยู่กับวิชาหนังสือ แต่เอาความรู้ความสามารถที่ได้จากวิชาหนังสือมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงให้มองเหมือนคนธรรมดาทั่วไปที่ต้องทำมาหากินซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนวิชาอาชีพเห็นประโยชน์ทันตาหากเป็นเช่นนั้นแล้วการเรียนการสอน จะเป็นการเรียนเพื่อวันนี้ มิใช่เตรียมเด็กสำหรับใน 5 ปี หรือ 10 ปี ในอนาคตซึ่งยังมองไม่เห็นว่าจะตรงกับความต้องการของตลาดในขณะนั้นหรือไม่

ในปีการศึกษา 2534 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโครงสร้างของหลักสูตรทั้ง 2 ระดับ ได้กำหนดให้มีคาบกิจกรรมอิสระ โดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 2 คาบ ซึ่งโดยทั่วไปโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนได้ใช้คาบดังกล่าวนี้ให้นักเรียนจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน ตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนหรือ โครงการ สอริ. ได้เริ่มจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2531 โดยสำนักนายกรัฐมนตรีและกรมสามัญศึกษาได้ร่วมกันจัดหาทุนให้กับโรงเรียนที่ประสบอุทกภัยใน 3 จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน 119 โรงเรียน โรงเรียนละ 70,000 บาท ในปี 2533 โรงเรียนในจังหวัดชุมพร ระนองและประจวบ-คีรีขันธ์ ได้รับงบประมาณโครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติได้ผู้แทนจำนวน 17 โรงเรียน โรงเรียนละ 70,000 บาท เพื่อจัดโครงการ สอริ. และในปี 2534 โรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศได้รับเงินอุดหนุนให้จัดโครงการ สอริ. จำนวน 524 โรงเรียน โรงเรียนละ 50,000-80,000 บาท

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดนโยบายการศึกษาเพื่ออาชีพในข้อ 6 ไว้ว่า "เร่งรัดจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ตลอดจนส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพในทุกระดับและประเภทการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้

กรมสามัญศึกษาจึงได้กำหนดแผนพัฒนาการมัธยมศึกษาในระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เป็นนโยบายข้อที่ 5 ว่า "เร่งส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ มีน้ำใจ มีค่านิยม และพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียนมองเห็นช่องทางในการทำมาหากินพร้อมทั้งหาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมหรือออกไปประกอบอาชีพโดยเฉพาะอาชีพอิสระโดยมีมาตรการดังนี้

- 1) ปรับปรุงและส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมด้านอาชีพทั้งในและนอกหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการทำงาน รักที่จะเป็นผู้ประกอบการ เข้าใจกระบวนการของการประกอบการเห็นช่องทางในการทำมาหากินและมีรายได้ระหว่างเรียน โดยผ่านกิจกรรมสหกรณ์ การรวมกลุ่มทำงานหรือการจัดบริษัทจำลองและอื่น ๆ เพื่อประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม
- 2) ให้มีการจัดตั้งกองทุนการระดมเงินทุนทั้งในด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาคารสถานที่ และที่ดินที่จำเป็นทั้งจากรัฐ เอกชน และผู้เรียนเอง เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพอิสระ
- 3) ให้โรงเรียนประสานและร่วมมือกับสถานประกอบการ สถานศึกษาทั้งของรัฐและของเอกชนจัดส่งผู้เรียนไปฝึกงานและประกอบอาชีพ รวมทั้งสนับสนุนให้โรงเรียนร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์จำหน่าย แสดงผลผลิต และให้สถานที่ฝึกงานของนักเรียน
- 4) ส่งเสริมให้โรงเรียนทำหน้าที่แนะแนวอาชีพแก่ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษา ตลอดจนเป็นศูนย์ประสานการจัดหางานหรือบริการข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับความต้องการแรงงาน และแนวทางการประกอบอาชีพแต่ละท้องถิ่น

จากนโยบายในระดับกระทรวงถูกตอบสนองต่อลงมาในระดับกรม โดยเฉพาะกรมสามัญศึกษา ได้ดำเนินการกำหนดแผนพัฒนาการมัธยมศึกษาในระยะที่ 7 และกำหนดมาตรการการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพอิสระไว้ 4 ข้ออย่างชัดเจน โดยมอบหมายให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศในปี 2534 จำนวน จำนวน 524 โรงเรียนเริ่มดำเนินการตามนโยบายเป็นการเริ่มต้นที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพอิสระได้ว่าในรอบปีที่ได้กระทำไปแล้วเป็นอย่างไร

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประเมินการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะได้แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการจัดกิจกรรมการประกอบอาชีพอิสระของโรงเรียนต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จตามนโยบายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อประเมินการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน
- 2) เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอในการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

- 1) การวิจัยนี้มุ่งที่จะประเมินการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี ที่เป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมโครงการ สอ. และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. 2535 จำนวน 14 โรงเรียนเท่านั้น
- 2) ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นข้อมูลในปีการศึกษา 2535 เท่านั้น

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี ที่จัดกิจกรรมโครงการ สอ. โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษาโครงการ และนักเรียนที่ร่วมโครงการ ในปีการศึกษา 2535 เท่านั้น และความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามถือว่าถูกต้องตามความเป็นจริง

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

"กิจกรรม" หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสนใจและความถนัดโดยผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา อันจะเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในสังคม

"โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน หรือโครงการ สอว." หมายถึง โครงการอาชีพที่จัดขึ้นให้นักเรียนฝึกหัดประกอบอาชีพอิสระ และมีรายได้ขณะเป็นนักเรียน

"รายได้ระหว่างเรียน" หมายถึง รายได้สุทธิใน 2 ลักษณะ คือ

- 1) รายได้สุทธิที่เกิดจากการเรียนตามหลักสูตร
- 2) รายได้สุทธิที่เกิดจากการเรียนด้วยตนเองที่ชอบด้วยกฎหมาย

"อาชีพอิสระ" หมายถึง อาชีพที่ผู้ประกอบจะต้องสร้างกิจการด้วยตนเอง รูปแบบการประกอบอาชีพอาจแตกต่างกันไปตามที่ผู้ประกอบอาชีพจะเห็นสมควร ผู้ประกอบอาชีพอิสระต้องลงทุนเป็นเจ้าของกิจการ มีการวางแผน การจัดการ และดำเนินการด้วยตนเอง

"โรงเรียน" หมายถึง โรงเรียนที่จัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. 2535

"ผู้บริหารสถานศึกษา" หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา หรือผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโครงการ

"ครูที่ปรึกษาโครงการ" หมายถึง ครูที่ได้รับการแต่งตั้งจากโรงเรียนให้เป็นที่ปรึกษาประจำกลุ่มนักเรียนที่จัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

"นักเรียน" หมายถึง นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

"การดำเนินงาน" หมายถึง การดำเนินงานภายในโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน

"ผลการดำเนินงาน" หมายถึง ผลที่นักเรียนได้รับจากการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน ทั้งในด้านความรู้ ประสบการณ์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์และด้านเศรษฐกิจ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

- 1) ทำให้ทราบถึงสภาพที่เป็นอยู่จริงในการจัดการตามโครงการส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน
- 2) เป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี
- 3) เป็นแนวทางกำหนดนโยบาย และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการดำเนินการตามโครงการส่งเสริมอาชีพอิสระเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนให้กรมสามัญศึกษาพิจารณาในโอกาสต่อไป